

LA FAMÍLIA EN TEMPS DE CORONAVIRUS*

Anna Sala

Psicòloga. www.escalidoscopi.net

Etimològicament el terme família fa referència al 'conjunt de criats i esclaus d'una casa' que al voltant del segle III A.C. va ser ampliat també per incloure l'esposa i els fills. Evidentment, ha evolucionat molt el terme i actualment el trobam definit com *la unitat social formada per un grup d'individus lligats entre ells per relacions de matrimoni, parentiu o afinitat* (Gran Diccionari de la Llengua Catalana, 1998).

Segons la Declaració Universal dels Drets Humans, *la família és l'element natural, universal i fonamental de la societat, té dret a la protecció de la societat i de l'Estat* (Assemblea General de les Nacions Unides, 1948).

Quan em vaig plantejar escriure aquest article em va sorprendre que, seguidament de la definició del terme, aparegués aquesta declaració universal dels drets humans: *la família té dret a la protecció de la societat i de l'Estat...*Tot i que fa molts anys que treballa amb famílies, no esperava aquesta especial menció; crec que de tots és ben sabut que la infància s'ha de protegir i també que s'han de preservar els seus drets fonamentals. En aquest sentit, des del meu punt de vista, la societat ha avançat força, tot i que encara *quedi per fer*. Només cal pensar en un fet, potser trivial per la situació que ens ocupa, però molt visible, i és com els infants viatgen actualment dins d'un vehicle i com ho feien en generacions anteriors.

No obstant aquesta protecció cap als infants, en ocasions és possible que hagi anat lligada a una major exigència cap als familiars que se'n fan càrrec, ja que l'organisme principal que ha de vetllar per aquesta protecció és la família. Així, és possible que la família, en el seu conjunt, i principalment els *cuidadors*, no hagin rebut sempre els suficients recursos o suports per aconseguir-ho. En definitiva, la família ha pogut no estar tan *protegida*. Sembla evident, però, que per poder protegir la infància, s'ha de poder protegir el grup familiar i resulta que això, a més, és un dret humà fonamental.

Paral·lelament, al llarg dels anys, l'estructura, els tipus i les funcions de la família han canviat força, cosa que ha incrementat encara més la complexitat de la qüestió. Però al marge d'això, la família és un sistema canviant i en constant desenvolupament, que passa per diferents cicles de canvi: el que es coneix com el cicle vital de la família.

Al llarg dels anys, l'estructura, els tipus i les funcions de la família han canviat força

Em centraré en la família en el període del cicle vital de criança i amb fills a càrrec fins que aquests s'independentzen (no necessàriament menors), ja que sol ser el meu àmbit de treball habitual i també la meva situació personal actual.

Ja hem dit que una de les funcions principals de la família, durant aquestes etapes del cicle vital, és la de la protecció a la infància. Però, com es protegeix a la família? Com es pot fer en aquests moments de gran vulnerabilitat de la població en general i, evidentment, de la família?

La situació del Covid-19 ha implicat uns efectes cap a la família (evidentment també cap a tota la societat) que generen, en força casos, una situació de cert *desemparament*: un increment de l'aïllament social, suports professionals escassos i a distància, la xarxa social natural d'amics i familiars limitada a videoconferències en el millor dels casos, processos de malaltia i dol alterats... Malauradament, la xarxa social al voltant de la família ha quedat debilitada i cal recompondre-la el més aviat possible.

Què s'està fent en aquesta direcció des dels Governos i des de la societat en general?

Segons la Declaració dels Drets Humans ja esmentada, aquests agents som els principals responsables d'exercir aquesta protecció cap a la família. Sabem que hi ha moltes actuacions cada dia dirigides a aquest fi, però crec que hem de ser exigents i proposar-nos que potser podem fer més.

Durant l'inici del desconfinament, com a mesures d'*alleugeriment*, la família

amb fills menors de 14 anys no va poder sortir al carrer en conjunt, tot i ser convivents. I un progenitor amb els seus fills menors de 14 anys només podia sortir una hora al dia, a diferència d'altres sectors de la població que no tenien aquest temps limitat. I ja no parlem de la parella en un nucli familiar amb fills petits a càrrec; és lògic que tampoc pogués sortir conjuntament i no poder deixar sols els fills a casa quan l'edat no ho permet i no comptava amb la xarxa de què parlàvem per deixar-los.

Per altra banda, la "societat" s'ha encarregat també d'afegir crítiques als pares *irresponsables*, que potser en alguns casos són certes, però quan aquestes no tenen una finalitat constructiva i de suport debiliten

encara més el nucli familiar i, per tant, la desprotecció.

No sé si totes les famílies en aquest moment del cicle vital hi estaran d'acord, però la xarxa social que es teixeix al voltant de la família sol ser un element crucial de protecció, supervivència i benestar per als seus membres. Aquesta xarxa es pot estendre a tota la comunitat. Recordo la meua padrina que, vivint a Catalunya, em deia: "Val més un veí a la porta que un parent a Mallorca".

La xarxa social que es teixeix al voltant de la família sol ser un element crucial de protecció

Metafòricament, en aquests moments, visualitzo moltes famílies com si fossin un trapezista avançant per la corda fluixa...i agraint poder tenir una xarxa al davall.

Dins del rang del cicle vital de la família amb fills a càrrec, trobam òbviament molta diversitat. No és el mateix viure en confinament amb fills en edat preescolar que amb fills adolescents, per descomptat. S'ha dit que els infants han estat els gran oblidats del confinament, però diria que potser els adolescents encara més, i amb les particularitats que caracteritza aquesta etapa tan difícil per els al·lots i al·lotes i les seves famílies. Per a ells el context

social va encara molt més enllà; és on majoritàriament sorgiran les seves relacions i família del futur. I seguim amb més diversitat familiar: famílies monomarentals o monoparentals, famílies amb progenitors separats, famílies reconstituïdes, famílies d'acollida, famílies adoptives, etc.. Però totes tenen en comú que la xarxa social i comunitària pot ser un bon mecanisme de protecció. De fet, com més vulnerable és la família més necessari sol ser.

L'escola no és només un lloc on els infants i joves van a instruir-se, és un gran lloc de socialització

I quin és l'altre sistema també encarregat de la protecció dels infants, i per extensió, de la família? L'escola. L'escola (instituts, universitats i qualsevol centre de formació) no és només un lloc on els infants i joves van a instruir-se, és un gran lloc de socialització i no només perquè es relacionen amb iguals i amb altres adults que també els protegeixen fora del seu àmbit familiar, sinó també perquè formen part de la xarxa comunitària imprescindible per al bon desenvolupament psicosocial dels individus. És el segon context natural de l'individu, després de la família. I no oblidem que, per alguna raó, l'escola dels sis als setze anys és obligatòria. No cal ser gaire espavilat per adonar-se que l'escola és un gran medi de prevenció i suport per a les famílies. La seva estructura, les activitats que s'hi desenvolupen, acadèmiques, socials, culturals, de lleure, educatives... i les microxarxes que s'hi creen generen aliances segures amb la societat: una bona xarxa per al trapezista. Fins i tot les etapes del cicle vital de les famílies, segons alguns autors, marquen el seu inici o finalització en correspondència amb la iniciació de l'escolarització. Per altra banda, el model educatiu actual es basa en les teories del constructivisme pedagògic on la idea principal radica en que el procés d'aprenentatge ha de ser dinàmic, participatiu i interactiu. Les noves tecnologies ens estant oferint fer-ho possible, però d'una manera més at-

nuada sobretot per la part interactiva i també accentuant diferències; ja que les famílies no tenen la mateixa oportunitat d'accés a les noves tecnologies i es percep una manca de directrius globals per part dels centres.

Evidentment la reobertura dels centres educatius té riscos molt seriosos, però els beneficis que se'n podrien derivar també val la pena tenir-los en compte. Veiem grans fàbriques amb treballadors que tornen a fabricar cotxes, perruqueries, bars, centres d'estètica, hotels, cinemes, etc., que han restablert una nova obertura. Tot és important i el medi escolar té moltes complicacions per a mantenir una protecció en front el coronavirus, però crec que val la pena dedicar-hi molts i molts esforços (institucionals i professionals) per trobar fórmules, ja no de conciliació familiar, sinó de protecció, com venim dient. Ja habitualment hi ha un desequilibri entre l'activitat laboral dels adults i l'escolarització dels fills, però en aquests moments pot ser un desequilibri insostenible per a moltes famílies. No sóc cap experta en organització ni tampoc en coronavirus però hauríem de reflexionar sobre aquesta situació amb molt de deteniment. Alguna cosa falla.

L'Asociación Española de Pediatría recomana no deixar sol a casa un menor abans dels 12 anys, fruit d'un estudi realitzat sobre accidents domèstics. I ja no diem si, a més, ha de tenir algun altre menor a càrrec.

Darrerament sentim molt sovint als mitjans de comunicació com es parla dels efectes psicològics que causarà el confinament. Estic convençuda que protegint la família en podem evitar uns quants. Hi ha molts psicòlegs que treballen per la infància, la joventut i la família, però tant de bo no tinguem tanta feina com es pronostica. Dissortadament és molt possible que vegem un augment de l'addicció a les noves tecnologies, augment de la violència de gènere i intrafamiliar, divorcis i separacions mal gestionats, ansietat, problemes en l'estat d'ànim...

En la situació de confinament que hem viscut hi ha moltes persones que hem pogut tenir necessitats diverses, no cobertes. Una persona que viu sola ha tingut el handicap de no poder sortir acompanyada, les parelles que no conviuen, la sexualitat, els centres i pisos de menors... Però al final un aspecte essencial que ha minimitzat els efectes del confinament ha estat tenir i poder "fer ús" d'un vincle, un llaç amb una altra persona o persones, que per extensió es pot considerar família (em remeto a la definició: *individus lligats entre ells per (...) afinitat*).

Així, tota la societat prové, està immersa o formarà una família on hi ha hagut o hi haurà fills i filles a càrrec. I la xarxa social i comunitària que hem de seguir teixint entre tots és una gran protecció perquè aquestes famílies puguin seguir fent grans *malabarismes* en aquests moments. ■